

Харитоненко О.І. Рух коректур у видавництві за умов комп'ютеризації виробництва: терміни, визначення, опис технологічних процесів здійснення коректури / О. І. Харитоненко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 25. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. – 536 с. – С. 250-253

О.І. Харитоненко

**Рух коректур у видавництві за умов комп'ютеризації виробництва:
терміни, визначення, опис технологічних процесів здійснення коректури**

У статті розглядаються питання, пов'язані з унормування системи термінів і їх визначень, що виникли завдяки впровадженню безгранкової комп'ютерної коректури. Подано опис основних етапів коректурного вичитування, виробничої документації, архівів електронних варіантів коректурних відбитків, норм навантаження коректорів в умовах комп'ютерної модернізації виробництва.

Ключові слова: комп'ютерна коректура, електронний варіант технічного складання, рух коректур, автокоректура.

Коректура завжди була одним із найбільш консервативних напрямків редакційно-видавничої діяльності. Техніка традиційної коректури залишалася майже незмінною впродовж двох століть. Однак за останні роки дослідники зафіксували такі новації: 1) поява комп'ютерної коректури; 2) становлення нових форм друкування, як результат – перерозподіл функціональних обов'язків між друкарськими та видавничими коректорами; 3) універсальність видавничих спеціалізацій; 4) скорочення темпів додрукарської підготовки видання на всіх етапах, у тому числі й пришвидшення процесів коректорського опрацювання коректурних відбитків.

Комп'ютеризація виробництва – один із потужних факторів, які обумовлюють серйозні зміни в процесі коректорського опрацювання видавничих оригіналів. На наш погляд, таких змін кілька: 1) доповнення традиційних коректурних відбитків (технічного складання, верстки, звірних аркушів) їхніми електронними варіантами; 2) доповнення традиційних засобів коректурних виправлень у електронних варіантах коректурних відбитків засобами редагування комп'ютерних програм; 3) доповнення функціональних обов'язків коректорів у результаті стирання межі між вичитуванням і редагуванням; 4) виводження в процесі руху коректур в частині введення додаткової документації та створення електронних архівів коректурних відбитків; 5) збільшення навантаження на коректора (можливість виконувати роботу дистанційно гарантує економію часу та комфортність робочого місця, однак разом із тим призводить до ускладнень, оскільки комп'ютерна коректура передбачає застосування більш складних методик виправлень і появи додаткових завдань зі створення електронного архіву коректурних відбитків); 6) несумісність основних принципів коректорського читання (переакцентування уваги зі змісту на накреслення, літерне та поскладове читання) із можливостями опрацювання електронного варіанту авторського чи видавничого оригіналів.

Можна всі ці явища оцінювати негативно, відзначаючи їхній безпосередній вплив на зниження якості вичитування друкованої продукції. Однак варто враховувати й те, що комп'ютерна коректура буде стверджуватись надалі, оскільки пропонує більш ергономічні схеми налагодження видавничого процесу. Отже виникає нагальна потреба в появі нових термінів для позначення понять, які з'являються, і детального опису варіантів коректорського опрацювання авторських і видавничих оригіналів в умовах комп'ютеризації виробництва. Цим, власне, і обумовлюється актуальність дослідження.

Основна мета статті – виокремити низку термінів, які стосуються комп'ютерної коректури, подати їх визначення, описати можливі варіанти основних етапів коректорського вичитування в нових умовах.

Основний масив наукової та довідкової літератури з коректури було створено ще за радянських часів. Працями К. Билинського, О. Риса, Б. Тяпкіна, М. Феллера та інших [1] фахівці послуговуються до сьогодні. Однак, і це цілком природно, в них описується лише техніка традиційної коректури. У нових дослідженнях, а саме в дослідженнях Т. Крайнікової [3], В. Колобової [2], З. Партика [4], В. Різуна [5], Н. Рябіної [6], проблеми комп'ютерної коректури розглядаються досить ґрунтовно, але щодо деяких нових понять і процесів нема належної термінологічної визначеності.

Перш за все, уточнень потребують визначення ключових термінів – «автокоректура» та «комп'ютерна коректура».

У визначенні «автокоректура – програмна автоматична коректура на стадії комп'ютерного складання тексту» [3, 117] зайвим є обмеження «на стадії комп'ютерного складання», оскільки виправлення програмою здійснюються на будь-якому етапі роботи редакторів і коректорів із текстом, в тому числі під час здійснення замінів, скорочень, доповнень тощо. Крім того, не враховані усі значення цього терміна, адже автокоректура – це і процес виправлення, і документ із зробленими програмою виправленнями, який отримує коректор для опрацювання. До того ж, маємо ще й справу з термінологічною омонімією, бо в значній кількості наукових праць термін «автокоректура» вживається в значенні «авторська коректура». Отже, доцільно доповнити та відредагувати запропоноване визначення в такий спосіб: «автокоректура – 1) коректура, яка здійснюється автоматично програмою в межах закладених у неї алгоритмів виявлення та виправлення помилок на всіх стадіях електронного складання та опрацювання тексту; синонім терміна автокоректура в цьому значенні – «фонова перевірка орфографії»; 2) коректурний відбиток із виправленими програмою помилками, який отримує коректор на першому етапі опрацювання тексту; 3) коректура, яка здійснюється автором; синонім терміна *авторська коректура*». Варто також пам'ятати, що опрацювання тексту за допомогою програми недосконале, оскільки досі не враховуються авторський стиль, субстантивація прикметників і дієприкметників, особливості написання складних слів,

написання деяких дериватів загальноживаних слів та неологізмів тощо. Тому автокоректура завжди потребує додаткового вичитування коректором чи редактором.

Розглянемо традиційне визначення комп'ютерної коректури. Це «коректура, в якій виправлення авторського чи видавничого оригіналу відбувається в електронній його версії з використанням можливостей відповідного програмного забезпечення» [3, 112]. У цій дефініції не врахована багатозначність базового поняття «коректура». Окрім того, не варто забувати ще й про наявність автокоректури. Саме тому варто послугоуватись більш повним визначенням: «комп'ютерна коректура – це 1) процес виявлення та виправлення помилок у електронних варіантах коректурних відбитків, яке здійснюється автором, редактором чи коректором; 2) процес виявлення та виправлення помилок у електронних варіантах коректурних відбитків, яке здійснюється автоматично програмою в межах закладених у неї алгоритмів виявлення та виправлення помилок на всіх стадіях електронного складання та опрацювання тексту; 3) сукупність коректурних виправлень у електронних варіантах коректурних відбитків; 4) сукупність електронних варіантів коректурних відбитків; 5) тематичний розділ навчальної дисципліни “Коректура”».

З-поміж коректурних відбитків традиційно виокремлюють такі: технічне складання (гранка), верстка, збірні аркуші. Технічне складання – це відбиток на папері оригіналу твору, відредагованого редактором, що опрацьовується коректором на першому етапі здійснення коректури. На сьогодні технічне складання перевіряється коректором ще й у електронному варіанті.

Визначення нового поняття – електронний варіант технічного складання – може бути таким: «це 1) складання авторського оригіналу, яке отримує коректор в електронному варіанті для виправлення помилок після здійснених автокоректури та літературного редагування; 2) електронний документ, у якому виправлені коректором помилки виділені за допомогою підкреслень чи розмічання кольором (*електронний варіант технічного складання для розмічання помилок і виправлень*); 3) електронний документ, у якому розмічені помилки підлягають виправленню (*електронний варіант технічного складання для видалення розмічених помилок*).

Сам термін «електронний варіант технічного складання» потребує ще кількох зауваг. Формально він стосується родового поняття «коректурні відбитки», однак, цілком зрозуміло, ніякого «відбитку» авторського чи видавничого оригіналів на папері ми не отримуємо. Саме тому доцільніше використовувати детермінанти «електронний документ», «варіант складання» тощо.

Згодом може виникнути потреба в появі ще й такого поняття як «електронний варіант зверстаних аркушів для коректури». Однак це може бути лише за умови належної технічної підготовленості коректорів і прогресуючих тенденцій щодо універсальзації видавничих спеціалізацій, адже втручання невідповідної людини в оригінал-макет видання сприятиме появі помилок верстання.

Поява електронного варіанту технічного складання обумовлює зміни в процесі руху коректур у видавництві.

Завдання коректора в цьому разі та їхня складність можуть варіюватися. Найпростіший варіант: коректор, отримуючи, власне, автокоректуру, звертає увагу на помилки, виявлені та підкреслені програмою, аналізує їх і виправляє на власний розсуд, погоджуючись чи не погоджуючись із автоматизованим редактором. Другий варіант: коректор не лише аналізує автокоректуру, але й здійснює самостійно аналіз і виправлення в усьому тексті без розмічання оригіналу. Третій варіант: коректор здійснює самостійно аналіз і виправлення в усьому тексті з розмічанням оригіналу.

Відмінності в другому і третьому із зазначених варіантів здійснення коректури обумовлені специфікою руху коректур і створення архівів корект у конкретних видавництвах. Не забуваймо, що коректурний відбиток – це не лише об'єкт вичитування, а й документ, що забезпечує звітність і відповідальність коректорату. За наявності проблемних питань щодо написання слів, або ж у випадках спотворення авторського оригіналу до цього документа можуть звертатися автор і редактори. Працюючи з електронним варіантом технічного складання, коректор позбавлений можливості робити виправлення за допомогою традиційних коректурних знаків, а отже, не залишає, так би мовити, «слідів» свого втручання в текст. У цій ситуації коректорат видавництва повинен прийняти рішення, буде коректура здійснюватися без розмічання (це не створює додаткового навантаження на коректора, але робить проблемним процес виявлення коректорських помилок і аналізу коректорських виправлень, для чого доводиться звіряти електронний варіант оригіналу після літературного редагування з електронним варіантом технічного складання) чи з розмічанням – підкреслюванням і виділенням кольором (це робить більш «прозорою» звітність коректорату, але і створює серйозне додаткове навантаження на коректора).

У випадку опрацювання електронного варіанту технічного складання з розмічанням робота коректора подвоюється ще й через необхідність створення двох документів – з розмічанням і наступним усуненням розмітки. Останнє, тобто видалення з оригіналу помилкових підкреслених чи позначених кольором помилок, не може робити ані оператор складання, ані верстальник чи редактор, оскільки за умови допущених ними технічно обумовлених помилок виявити їх коректорові буде важко. До того ж, лише усунувши всі помилки і проаналізувавши зроблені виправлення, коректор може зрозуміти, чи збережено цілісність тексту і чи не допущено помилок згортання.

Таким чином, повний цикл опрацювання коректурних відбитків за умов комп'ютерної коректури може бути таким: робота з автокоректурою; опрацювання електронного варіанта технічного складання для розмічання помилок і виправлень; робота з електронним варіантом технічного складання для видалення розмічених помилок. Далі (якщо редакція та коректорат визнають потребу в цьому) може розпочатися цикл традиційної коректури, що передбачає перевірку технічного складання в паперовому варіанті (факультативно), верстки, збірних аркушів. Усі ці відбитки зберігаються в електронних чи паперових архівах коректоратів. Слід пам'ятати також, що комп'ютерна коректура на сьогодні перебуває на етапі свого становлення. Певна річ, ефективність нових форм і методик роботи може бути перевірена лише часом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельчиков И.Ф. Техника корректуры / И.Ф. Бельчиков. – М.-Л.: Книга, 1947. – 87 с.; Былинский К.И., Жилин А.Н. Справочная книга корректора / К.И. Былинский, А.Н. Жилин. – М.: Книга, 1960. – 320 с.; Каменецкий Л.М. Корректурa в типографии : учебное пособие / Л.М. Каменецкий. – М., 1977. – 328 с.; Корректурa : учебное пособие для изд.-полиграф. техникумов / Б.Г. Тяпкин, Н.З. Рябинина, А.Э. Мильчин и др. – М.: Книга, 1979. – 319 с.; Рисс О.В. Что нужно знать о корректуре: Маленькое пособие / О.В. Рисс. – М.: Книга, 1980. – 64 с.; Справочная книга редактора и корректора. Редакционно-техническое оформление издания. – 2-е изд., перераб. / В.А. Абрамов, Л.М. Гордон, В.С. Ершов. – М.: Книга, 1985. – 576 с.; Феллер М.Д. Довідник коректора / М.Д. Феллер, І.С. Квітко, Н.Г. Шевченко. – Харків: Ред.-вид. відділ кн. Палати УРСР, 1972. – 408 с.
2. Колобова В.В. Корректурa : учебно-практическое пособие / В.В. Колобова. – М. : ИКЦ «МарТ» ; Ростов-на-Дону : Издательский центр «МарТ», 2006. – 256 с.
3. Крайнікова Т.С. Коректура : підручник / Т.С. Крайнікова. – К. : Наша культура і наука, 2005. – 252 с.
4. Партико З.В. Комп'ютеризація видавничого процесу : навчальний посібник / З.В. Партико. – К. : Вища школа, 1996. – 207 с.
5. Різун В.В. Основи комп'ютерного набору і коректури : підручник / В.В. Різун. – К.: Либідь, 1993. – 172 с.
6. Рябинина Н.З. Настольная книга редактора и корректора деловой литературы / Н.З. Рябинина. – М.: МЦФЭР, 2004. – 320 с.